

slabo predvsem radi nesmotrnosti dejanja. Dogodki se vlečejo in nizajo v vedno novih variacijah, prav kot v kolportajnem romanu, kjer posamezni snopiči love bravca in mu ne puste do sape. Težko je ugeniti, čemu nam je stari slovenski pogan Izbor? Ali zato, da pomaga Tonišu pri tistih junaških dejanjih, ki s smerjo celote niso v nobeni zvezi? Pogrešamo močno izoblikovanih značajev, ki bi povedali, kaj hočejo. Izrazitejše črte kažeta samo Štefan in Florijan — sicer pa so osebe kljub tolikim dogodkom zavite v meglo, bolj odvisne od svojih osebnih nagnjenj kot uklenjene v nazor o življenju in prešinjene z voljo do cilja. Nepravilno je pisatelj označil svoje delo z romanom — kajti niti v zgodovinskem niti v idejnem oziru ne moremo dela opravičiti z romanom, kvečjemu v slabem, ljudskem pojmovanju. Za zgodovinsko opravičilo nam je pisatelj podal premalo za tisti čas (o zgodovinski zanesljivosti ne morem soditi — dvomim pa o možnarjih v začetku 14. stoletja), a za idejno sklenjenost imamo preveč nesmotrne romantike in premalo pogleda v človeka in svet. Pisatelj oblikovni nazor je prej pretehtan na učinek, na zanimivost, kakor pa uravnan v izražanje čistih človeških teženj.

Kar se tiče kompozicije, se iz prologa in epiloga razvidi, da je bilo delo prvotno zamišljeno v dveh knjigah in da so »Škorpijoni zemlje« izrasli iz srede obeh del. Odtod si tudi lahko razlagamo razvlečenost dejanja. Pisatelj izraz se sicer od knjige do knjige čisti, vendar ne doseže nikjer popolne izravnosti. Vsekakor pa so nekatera mesta taka, da spadajo med prve uspehe naše proze, n. pr. boj z volkovi, prihod kobilic, smrt matere Neže. V celoti pa se zdi, da je Bevk že zapustil tisto izbrano, absolutno umetniško težnjo in se usmeril v hitrega ljudskega pisatelja; toda tu ga nekaj bistveno loči od priznanih ljudskih pisateljev kakor so Finžgar, Detela, Jurčič, Kersnik — to je njegova nestalnost miselnega in oblikovnega nazora. Zdaj ga ujame senzacija, zdaj ga zgrabi problem, v vse se hlastno zakoplje, zaupajoč svoji tvorni sili; premalo pretehta bistvo stvari, da bi zajel njeno večnostno jedro in počakal, da stvar sama izzori. Enako je z njegovim izrazom, ki se pretežno nagiba k ekspresionistični dinamiki in leporečju. Tako je v posameznih mestih — v kolikor so mogla izzoreti — blesteč oblikovavec, v celoti pa ni ravnotežja. V kolikor se da čutiti, Bevk že sam poskuša priti preko svoje prve literarne šole v stvarnost današnjega umetniškega izraza, in prav bi bilo, da jo najde. F. K.

Tavčarjevih Zbranih spisov. III. zvezek. Uredil dr. Ivan Prijatelj. V Ljubljani, 1929. Izdala in založila »Tiskovna zadruga«. Str. XV + 464.

V tem zvezku so obsežni Tavčarjevi pripovedni spisi od leta 1881. do 1886. Na zunaj jih oklepa dvojje važnih literarno-historičnih dogodkov, ki sta več ali manj vplivala na pisateljevo tvornost, to je ustanovitev Ljubljanskega Zvona in Slovana; pri prvem je bil Tavčar soustanovitelj in soizdajatelj, pri drugem soizdajatelj. V tem času so nastale romantično-historične novele *Otok in Struga*, *Tiberius Pannonicus*, *Kuzovci*, *Vita vitae meae*, *Janez Solnce* in romantično-realistični sodobni meščanski roman *Mrtva srca* (LZ, 1884). Poslednje delo je urednik izločil očitno zato, ker se mu je zdelo važnejše načelo organične kakor pa docela hi-

storične ureditve. Dr. Prijatelj nam je v svojem uvodu očrtal in razložil pričujoče zgodovinske novele s treh vidikov: s stališča domačega pripovedništva, kakor sta ga bila usmerila Levstik in Jurčič, dalje z ozirom na zapadnoevropsko, predvsem nemško sodobno pripovedništvo in končno s poudarkom Tavčarjeve umetniške individualnosti. V prvi smeri dr. Prijatelj ugotavlja narodno-utilitaristični vidik tedanjega slovenskega slovstva, ko je bila beletrija skoraj edino torišče za propagando sodobnih idej in skoraj edina narodna uteha, in pravi: »Narod, državnopolitično podjarmljen, naj pokaže v spisih svojih pisateljev svojo samobitnost, svoje markantne značaje in postavbe, varujoče svojo neodvisnost, svoj poseben način življenja, vse to v ta namen, da se vsaj v duševnem kraljestvu literature vzpostavi kot krepak, svoboden in samorasel lik, imajoč pravico do skromnega mesteca na solncu in v družbi in kulturni tekmi drugih narodov.« (Str. I.) Ta poudarek dr. Prijatelja je važen in ima svoj pomen tudi preko Tavčarja, ker nam formulira nalogo literature, kakor so jo bili pri nas primorani sprejeti in so jo odlično vršili vsi naši največji in najkrepkejši tvorci od Prešerna do danes, kar znači neuporabnost l'art pour l'artizma za narod, ki je v borbi. V naslednji točki nam je dr. Prijatelj v širokih obrisih razvil genealogijo sodobnega nemškega romana in novele; tu vidimo tedanji okus in tendenco, ki sta več ali manj posredno vplivala tudi na Tavčarjevo snovanje. V označbi Tavčarjeve umetniške individualnosti nam urednik končno poudarja široki romantičen razmah glavnih oseb in drastično humoristično karikiranje stranskih oseb, T. zmisel za slikovitost v starodavnosti, ob kateri pa nikoli ne zataji svoje demokratične narave. Mi bi dodali: v T. je dvojje estetskih in idejnih nasprotstev, že v moških letih sled tistega Tavčarja, kakršen se je v poznih letih pokazal cel in uravnan: konservativni demokrat.

Blesteči Prijatelj uvod, ki se odlikuje s svežimi in gladkimi formulacijami, vpliva poživljaljoče na današnjega bravca, naj si bo katerekoli kategorije, in mu je najboljši vodnik pri branju. Urednikove opombe prinašajo povečini precej široka raziskavanja o tvarini in snovi posameznih del; dragocena so za studij Tavčarjevega beletrističnega snovanja; večinoma je dr. Prijatelj že sam kritično pregledal uporabo avtorjevih virov (zlasti ob noveli »Janez Solnce«) in nam podaja snovno in vsebinsko razlago posameznih mest v tekstu. F. K.

Alojz Gradnik: Kitajska lirika. Založba »Jug«. Ljubljana, 1928.

Znanje o vzhodnoazijskih kulturah, zlasti o kitajski in japonski, je v Evropi zelo novega datuma in v glavnem ne sega preko srede 19. stoletja. Brockhaus (Allg. dtsh. Real-Enzykl., IV., 1852, 118 sl.), ki navaja zelo izčrpno starejšo literaturo in prevode, nas dobro pouči o oni slučajnosti in nesistematiki, ki je bila dotlej Evropo seznanjala n. pr. s kitajskim slovstvom in umetnostjo; a razmere tudi poslej niso bile dosti boljše, kljub temu, da je v drugi polovici 19. stoletja Evropa sprejela ogromno množino vzhodnoazijskih umetnostnih in kulturnih spomenikov, in tako je sistematični studij teh stvari započel v bistvu šele v naših dneh. Vendar poznavalcu in ljubitelju, kakor tudi temu in onemu raziskovalcu samemu svojstveno

bogastvo te umetnosti že davno ni bilo več prikrito in so se zato po eni strani njeni produkti umevno smatrali za precejšnje dragocenosti, po drugi se je pa tudi evropski umetnosti, kjer je le-ta stilno-kvalitativno kolidirala z vzhodnoazijsko, nehote jela pripisavati neka odličnost. Spomina vredno je ono mesto pri Wickhoffu (Wien. Genesis, Bln., 1912, 74), kjer se podčrtava kongenijalnost rimske flavijske skulpture s kitajsko in nič manj laskavo ne zvene identične ugotovitve glede nekaterih romantičnih mojstrov, na primer C. D. Friedricha (Pauli, Die Kunst des Klassiz. u. der Rom., Eln., 1925, 93), da drugega ne omenjamo. In to pač ne neupravičeno. Saj bi edinstvena dovršenost, s katero je v kakem kitajskem bronastem vrču, loncu itd. realizirana estetska smotrnost in monumentalnost; ako hočemo več, v kaki sliki, risbi realiziran višek slikovitega gledanja, vselej pa primer estetsko-pomembnega predmeta: saj bi, pravim, to skoraj utegnulo spraviti v zadrego zagovornika zapadne umetnosti v nas. In ne bi bil zadnji med razlogi tipus lirične pesmi, ki ga je izdelala vzhodnoazijska pesniška domišljija.

Gradniku gre zasluga, da nas je s knjigo »Kitajska lirika« prvi v večjem obsegu opozoril na bogastvo kitajske literature. Že v »Padajočih zvezdah« (1916) je bil objavil dvojce pesmi po kitajskih predlogah (Rdeča roža, Zvesta žena) in, sodeč po pričujoči zbirki, je posledaj prebil mnogo ur med vzhodnimi poeti. Vendar svojega naslova ta knjiga ne nosi z neomejeno pravico, ker G. ni prevajal po izvirnikih, ampak po najrazličnejših evropskih »prevodih« in prepesnitvah (Predg. XXX) in s tem preneha tudi naša pravica, soditi njegove pesmi z vidika točne prestave originala. Saj menda ni treba še posebej razlagati, kaj pomeni tako delo po kopijah prve, druge ali celo tretje roke za notranjo dokumentarično vrednost in oceno. A naša pravica more biti — po logičnem predudarku seveda — samo še manjša, ako niti sami ne obvladamo jezika originala in se torej ne naslanjamo na edino avtentično mesto, nego po naši subjektivni sodbi na bolj ali manj zveste tuje prenose, kot v našem slučaju; znanje kitajščine pri evropskih literatih se mi zdi nekam zadreg polno. Edini prevod, na katerega bi se smeli nemara vsaj z delnim upravičenjem opreti, je August Pfizmaierja Pe-Lo-Thien (Denkschriften d. k. Akad. d. Wissensch. Wien, Phil.-Hist. Cl. XXXVI, 1888, 1 sl., 211 sl.). Pf. je res da prevajal z učenjaško akribijo in neokretnostjo, toda prednosti so tudi velike; zvestoba do besednega reda, celo do ritma, primitivizem predstav itd. in ne bom zamolčal, da so mi njegovi prevodi ljubši od pesniško bolj dovršenih prenosov kakega Klabunda ali Bethgeja. Za primer naj spodaj postavim Pfizm. prevod pesmi, ki nosi pri G. naslov »Tujka« in ki se dojame povsem moderno; tu pa nekaj števil, v kakem razmerju stoji Gradnikova prepesnitev z Pfizmaierjevimi prevodi, ne da bi seveda hotel z verzi »meriti« umetniško kvaliteto enega ali drugega, saj takoj vidimo, da G. lirični karakter ne prenese dolgih verzov, kot jih ima n. pr. prevod Cesarskih davkov pri Pf. in še drugi. Prva št. G., druga Pf.: Jesenski metulj 16, 12; Večnost 7, 24; Zimska noč 16, 16; Cesarski davki 50, 38; Mráz 22, 20; Zima 24, 16; Tujka 24, 16.

Man hört in der Nacht einen singenden Menschen

In der Nacht auf der Papageien-Insel man ankerte,
Des Herbststromes Mond rein und hell.
In dem Nachbarschiff ein singender Mensch war,
Der hervorbrechende Klang konnte machen vor
Kummer vergeh'n.
Der Gesang endend, ward fortgesetzt durch Weinen,
Des Weinens Ton durchdringend, wieder stockend.

Man suchte nach der Stimme, sah diesen Menschen,
Es war ein Weib, deren Angesicht wie Schnee.
Allein, gelehnt an den Mastbaum, sie stand,
Schöne von Anblick, siebzehn bis achtzehn von
Jahren.

In der Nacht die Tränen glichen echten Perlen,
Zu zweien, zu zweien fallend bei dem glänzenden
Mond.

Man fragte, wessen Hauses Weib sie sei,
Gesang und Weinen, warum kalt und schneidend.
Einmal man fragte, einmal sie netzte den Brustlatz,
Sie senkte die Brauen, durchaus sie nicht sprach.

In dem Dorfe weilend, von Kälte gequält

Achtes Jahr, zwölfter Monat,
Fünfter Tag, Snee in Menge,
Bambus, Pistazien sämtlich erfroren.
Und wie viel mehr jenes kleiderlose Volk?
Im Umherblicken zwischen den Dorfdurchgängen
Von zehn Häusern acht bis neun arm.
Der Nordwind scharf wie Schwerter,
Tuch und Fleckseide nicht bedeckt den Leib.
Man nur brennt Stroh, Dornenfeuer,
Traurig sitzend, in der Nacht erwartend den frühen
Morgen.

Man jetzt kennt der grossen Kälte Jahr,
Der Ackersmann noch immer Mühsal, Sorge hat.
Auf mich, wenn man blickt an diesem Tage,
Von der Pflanzenhalle tief ist verdeckt das Tor.
Wolltuch, Pelz überwölbt, Taffettuch verhüllt,
Im Sitzen und Liegen ist es überflüssig warm.
Glücklich zu entkommen dem Hunger, dem Trost,
der Mühsal,

Auch ohne Anstrengen auf Ackerhügeln.
Dies bedenkend, kann ich mich schämen sehr,
Ich frage, was für ein Mensch ich bin.

Pri Gradniku: Zima.

Zato ne gre, da bi na ljubo filološko-kritičnemu pretehtavanju in ugotavljanju ne podčrtali dejstva, da pomeni Kitajska lirika najmočnejšo slovensko liriko zadnjega časa. G. se je sicer spravil prevajati kitajske poete, podal je pa — paradokso ali ne — Padajoče zvezde. Zato je docela pozitivno dejanje in po moji sodbi tudi sicer važno za estetsko-individualno, tvorbeno kvaliteto te antologije. Gradnik pač ne spada med poete, ki se razvijajo »od leve na desno«, ki prično tako, a jenjajo v popolnoma drugačnem stilu, torej sploh, ki se razvijajo, nego je zelo konservativen in glede izrazove topografije naravnost omejen lirik. Prva njegova pesem po tem prav nič ne zaostaja za eno izmed poslednjih, odnosno ne stoji nikjer drugje nego ta, zato pa se tako zvani »razvoj« tu vrši v notranji intenziteti izraza, v tistem

posebnem timbru melodije in elementarnosti liričnega čuvstva, ki postaja pri G. čedalje popolnejše in zrelejše. Na nebroj mestih knjige moremo to nekod naravnost demonično poglobljenost opazovati in z naslado uživati, dasi stoje na liniji Padajočih zvezd (prim. 52¹³ sl., 69¹⁻⁶, 85⁹, 84⁴ itd. itd.). In bila je, sodim, baš ta značaj vzhodnoazijski umetnosti kongenijalna nerazvojenost in elementarnost lirične predstave in čuvstva, ki mu je pokazala pot h kitajski liriki in ki je najboljša garancija, da se bo njegova knjiga prepesnitev še čitala tudi, ko bomo že imeli tekstno-kritično točne prevode po izvornikih. Zakaj na njej leži kot dragocena patina ono, kar je pri lirični pesmi največ in edino vredno: pečat tleče osebnosti, ki je vso snov pretopila in po svoje preognjevala.

Vrsta pesmi, ki bodo šle za trajno v inventar naše lirike, je respektabilna in jalovo početje bi bilo navajanje vsake posebej. Mislim pa, da takih kot so Maščevanje (4), Tožba garde (5), Brezupna prošnja (6) še prav posebej, Rdeča roža (40), Zdravica o tugi (48), Paviljon iz porcelana (54), Na vojsko (67), Jesenski metulj (98), Zvesta žena (122), Mesečina na morju (128) itd. doslej pri nas nismo ravno prepogosto čuli. Tu je zopet enkrat zabrnelo in zazvenelo prav iz dna in zelo malo mi potem pomeni ugotovitev, da to pri G. ni tako, kakor je nemara v originalu in podobno. Glavno je pač, da je tu kitajska predloga oplodila domačo silo in dala umotvor v slovenski liriki. Vsako drugo besedovanje bi bilo odveč in tako tudi očrtavanje poedinih v knjigi zastopanih pesniških osebnosti, o čemer se sicer bravec pouči v Predgovoru, prepuščam temu samemu.

Knjigi, katero je po načrtih arh. Serajnika okusno opremila založba »Jug«, je Gradnik pripisal razen Predgovora Pojasnila in Literaturo. Želeti je, da bi G. v drugi izdaji, katero bo verjetno moral kmalu prirediti, marsikaj izpilil in popravil. Tako naj bi zlasti spravil v red verz, misel in stavek, kar je kot estetski postulat precej važno; neugodno namreč vplivajo mesta kot 58, 75, 81, 82 in podobno in lirično nečisto. Opasnost, ki iz tega rezultira, je ritmična proza, ki v sebi nima dovolj akcentov, da bi členila lik; naravno koncizna in kompozicijsko odlična Brezupna prošnja, ki mi je ne samo vzorna nego tudi zagonetna, naj služi G. za tip, kjer ne gre drugače. Ponekod so tudi večje in manjše jezikovne nerodnosti, ki naj bi drugič izostale, n. pr.: 19: jésen — resen; 21: iščem te zjutraj, zvéčer; 44: da razpláté; 64: jutránje; 81: če živ se je vrnil; 116: na papig otoku; 156: zgodilo gorje je, itd. Ali ni škoda marsikaterega mesta, da ga kvari taka zunanja neurenost?

Vprašanje tekstno točnega prevoda kitajske lirike po izvorniku je s to knjigo seveda ostalo odprto kot prej in bo naloga naše prihodnosti, da ga reši. Toda ali se bomo mi, narod misijonarjev, sploh kdaj, četudi v najmanjši meri, seznanili s kulturami zunaj Evrope po lastni roki? Zdi se mi, da bodo morale nastopiti druge sile, ako ne bomo še naprej hoteli zajemati iz virov desete in še slabše vrste. R. L.

Slovinci v desetletju 1918—1928. Zbornik razprav iz kulturne, gospodarske in politične zgodovine. Uredil dr. Jos. Mal. Znanstvena izdanja »Leonove družbe« v Ljubljani, 1. zvezek. Ljubljana, 1928.

Bilanca slovenstva v prvem desetletju narodno-politične svobode bi lahko nazvali to 776 strani obsežno delo, ki je v 51 člankih zbralo raznolik zgodovinski, spominski in statistični material za najnovejšo slovensko zgodovino. Prva skupina člankov (Korotanec: Naša Koroška — Chronista Sontiacus: Slovenci v Italiji — dr. p. Hugon Bren: Slovenci v inozemstvu) nas seznanja predvsem s premišljenim poudarkom z usodami in trpljenjem Slovencev onkraj naših državnih mej. Naslednji štirje članki (dr. Jos. Jerič: Narodni svet — dr. Janko Brejce: Od prevrata do ustave — dr. Mat. Slavič: Državni prevrat v Mariborski oblasti — Vikt. Andrejka: Razvoj vojaštva in vojni dogodki od prevrata do danes) nam nudijo avtentično, deloma tudi dragoceno memoarno gradivo za zgodovino vloge Slovencev pri likvidaciji Avstrije in pri postanku skupne jugoslovanske države. Vlogo Slovencev v naši notranji politiki nam pojasnjujejo članki: dr. Jos. Hohnjec: O ustavi naše države — dr. M. Natlačen: Oblastne samouprave v Sloveniji — dr. M. Pivec: Programi političnih strank in statistika volitev. Nato sledi dolga serija člankov, napisanih od vodilnih strokovnjakov, ki nam pojasnijo razvoj posameznih upravnih in gospodarskih strok v Sloveniji v tej dobi: uprava (L. Bogataj), pravosodje (M. Škerlj), cerkev (V. Steska), zdravstvo (A. Breclj), socialne zadeve (F. Uratnik), produktivne sile (J. Jovan), združništvo (A. Kralj), denarstvo (I. Slokar), davki (J. Mosec), železnice (A. Pregelj), javna dela (Št. Skubic), pošta in brzojav (I. Rozman). Zaključna skupina člankov pa vsebuje kulturno bilanco slovenstva v ožjem zmislu te besede: rezultate slovenskega znanstva, ki mu je prav to desetletje šele dalo osnovo, je pregledno zbral Fr. Lukman: nesporno je prav znanstvena bilanca izmed najbolj aktivnih. Fr. Koblar je stnil rezultate slovenske literature v članek »Slovenska književnost v zadnjih desetih letih«. Svojo nalogo je rešil zgledno, ko je najprej v kratkem uvodu opredelil svoj nazor o nalogah literarne zgodovine. Njegovo gledanje na problem se opira na pravilno spoznanje, da je pravi književnik kakor pravi umetnik sploh srčno zvezan s svojim narodom. Literarna zgodovina ne sme prezreti zunanjih dogodkov v življenju naroda, ker so važni kot činitelji narodovega duhovnega življenja ter odkriva tudi zlasti tiste sile, ki usmerjajo in organizirajo literarno življenje. Zato se peča K. najprej s splošnim narodnim položajem in vlogi književnikov v njem (n. pr. zanimiva resolucija kulturnega odseka Narodnega sveta in njena zgodovina), nato z organizacijo književnosti v ti dobi in končno z važnimi pojavi književne produkcije. Jasno očrta predvsem problem narodne, kulturne in umetniške orientacije slovenske povojne literature in njene vidne pojave. Poseben odstavek se peča z odrazom novega narodnega položaja v literaturi; to poglavje je v zvezi z namenom, ki ga knjiga ima, posebno važno. V zadnjem (5.) odstavku pregledno oriše najvažnejše smeri in pojave književne produkcije tega desetletja in se kratko, toda zelo določno dotika glavnih smeri kulturne orientacije in njihovih kvalitet. — K. Gantar nam nato nudi pregled slovenskega časopisja po vojni; Fr. Koblar razvoj slovenskega gledališča; M. Marolt likovne umetnosti; Stanko Vurnik glasbenega življenja; N. Velikonja šolstva;